

УДК 811.111–626.28.930:189.970.8
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2023-2-3>

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ В СЛОВОСПОЛУЧЕННІ

Приходько Г. І.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-6220-5333
anna.prikhodko.55@gmail.com*

Ключові слова: оцінка, словосполучення, ад'єктив, оцінність, семантична структура, сема, структурна схема.

Статтю присвячено розгляду проблеми вираження оцінки у словосполученні у сучасній англійській мові. У сучасному мовознавстві проблеми номінації особливо актуальні і торкаються різних мовних одиниць – слова, словосполучення, речення, тексту, тобто в принципі всі форми мовної фіксації будь-якого факту або явища можуть кваліфікуватися як засоби номінації. Оцінність лежить в основі самого процесу номінації. Отже, оцінка – це сутність мовної презентації позамовної дійсності. У процесі еволюції мовної системи оцінка, проявляючись експліцитно, викристалізувалася в мовні одиниці – афікси, слова, словосполучення, окремі висловлювання. Словосполучення – це більш складний у структурному плані засіб вираження потенціалу оцінки. Аналіз фактичного матеріалу показав, що оцінка здебільшого реалізується словосполученнями зі структурними схемами Adj. + N (з варіантом Adj. + Adj. + N) та N of N. Це цілком закономірно, оскільки у семантичній структурі ад'єктивів семи оцінності трапляються частіше, ніж у семантичній структурі інших частин мови. Сама природа атрибутивних словосполучень із суб'єктивним компонентом у їх значенні, що вноситься означенням, сприяє прямому чи опосередкованому вираженню оцінки і ставлення суб'єкта (мовця).

У словосполученнях вживаються предикати, що позначають концепти конкретної семантики. Як правило, це іменники, що відображають внутрішній світ людини, його повсякденне життя, поведінку, розумову й фізичну діяльність. Така лексика завжди містить сему оцінки у своїй семантичній структурі. Під час дослідження атрибутивних словосполучень привертає увагу той факт, що майже всі прикметники мають у своїй семантичній структурі оцінні семи, що забезпечує появу оцінки у словосполученні загалом. Словосполучення, побудовані за структурною схемою N of N, також беруть активну участь в актуалізації оцінки. Ці словосполучення мають невимірно більш важливу для оцінки якість: вони зберегли у семантичній структурі сліди колишніх контекстів свого вживання. Ступінь емоційності таких контекстів неоднакова, але й несуттєва для їх теперішнього вживання. Всі оцінні предикати, що беруть активну участь у творенні словосполучень, належать до найбільш вживаних лексичних пластів англійської мови. Оцінка найчастіше актуалізується через словосполучення, структурні схеми яких містять прикметники, що цілком закономірно, оскільки у семантичній структурі ад'єктивів семи оцінності трапляються частіше, ніж у семантичній структурі інших частин мови. Перспективним є дослідження функціонування оцінних словосполучень у публіцистичному та інших типах дискурсу.

MEANS OF EVALUATION'S EXPRESSION IN THE WORD COMBINATION

Prihodko G. I.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of English Philology
and Lingouidactics
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6220-5333
anna.prihodko.55@gmail.com*

Key words: *evaluation, word combinations, adjective, estimation, semantic structure, seme, structural scheme.*

The article deals with the problem of the expression of evaluation in the word combination in modern English. In modern linguistics, problems of nomination are especially actual and affect different language units: words, word combinations, sentences, text, i.e. all forms of language fixation of any fact or phenomenon can be qualified as a means of nomination. Evaluation is the basis of the process of nomination. Consequently, evaluation is the essence of the language presentation of extra-linguistic reality. In the process of evolution of the language system evaluation, appearing explicitly, crystallized in linguistic units: affixes, words, word combinations, separate expressions. The word combination is more complex in structural terms means of the expression of evaluation. The analysis of the factual material showed that the evaluation is mainly realized by word combinations with structural schemes Adj. + N (with the variant Adj. + Adj. + N) and N of N. The very nature of the attributive word combinations with subjective component in their meaning help to the direct or indirect expression of the evaluation and shows the speaker's attitude.

The predicates denoting concepts of concrete semantics are used in the word combinations. As a rule, these are nouns, reflecting the person's inner world, his daily life, behavior, mental and physical activity. Such words always contain evaluative semes in their semantic structure. The study of the attributive word combinations indicates that almost all the adjectives have evaluative semes in the semantic structure. It provides the emerging of evaluation in the word combination. The word combinations, built on structural scheme N of N, also actively participate in actualization of evaluation. These word combinations are immeasurably more important for evaluation because they retained in their semantic structure traces of contexts of their former use. The emotional degree of such contexts is not the same, but it is not essential for their present use. All evaluative predicates that are actively involved in the creation of word combinations belong to the most frequently used lexical strata of the English language. The word combinations, which structural schemes contain adjectives, often realize evaluation. It is quite natural, because in the semantic structure of adjectives evaluative semes occur more frequently than in the semantic structure of the other parts of speech. The research of the functioning of evaluative word combinations in publicistic and other types of discourse is very perspective.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві проблеми номінації особливо актуальні і торкаються різних мовних одиниць – слова, словосполучення, речення, тексту, тобто в принципі всі форми мовної фіксації будь-якого факту або явища можуть кваліфікуватися як засоби номінації. Вивчення проблем мовної номінації може

охоплювати різні аспекти залежно від того, що виділяється як особливий типологічний параметр.

Оцінність лежить в основі самого процесу номінації. Отже, оцінка – це сутність мовної презентації позамовної дійсності. Мова препарує реальність, переструктурує її, а потім присвоює імена її об'єктам. У процесі еволюції

мовної системи оцінка, проявляючись експліцитно, викристалізувалася в мовні одиниці – афікси, слова, словосполучення, окремі висловлювання.

Мета запропонованої розвідки полягає у дослідженні специфіки вираження оцінки у словосполученні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Словосполучення – це більш складний у структурному відношенні засіб вираження потенціалу оцінки. Ми розглядаємо його як рівноправну зі словом одиницю номінації. Предметом наших зацікавлень є лише вільні словосполучення, оскільки семантика застиглих фразеологічних одиниць загалом ідентична значенню окремого слова.

Визначенню словосполучення, його семантиці і структурі присвячено чимало праць [2; 3; 4; 6; 7]. Для аналізу механізму вираження оцінки у словосполученні, на наш погляд, важливим є зауваження В.В. Виноградова, що «словосполучення (як і слова) можуть і повинні бути вивчені не лише у складі речення як його структурні елементи, але і як різні види складних назв» [3, с. 405].

Аналіз дібраного нами фактичного матеріалу (256 прикладів) показує, що оцінка здебільшого реалізується словосполученнями зі структурними схемами **Adj. + N** (з варіантом **Adj. + Adj. + N**) та **N of N**.

Розглянемо передусім групу словосполучень зі структурною схемою **Adj. + N**, тому що саме вони найчастіше реалізують оцінний потенціал. Пояснюється це, як уже вказувалось, особливістю прикметника, якому більшою мірою, ніж іншим частинам мови, притаманні семи оцінності в його семантичній структурі.

На ослабленість номінативної значущості прикметників та актуалізацію ними переважно кваліфікативної ознаки, що спричиняється до індуціювання емоційно-оцінних сем, мовознавці вже звертали увагу [1; 5, с. 15–18]. Крім того, варто додати, що сама природа атрибутивних словосполучень із суб'єктивним компонентом у їх значенні, що вноситься означенням, сприяє прямому чи опосередкованому вираженню оцінки й ставлення суб'єкта (мовця).

Як вважає С.І. Походня [5, с. 16], у словосполученнях такого типу іменники переважно позбавлені оцінного компонента, оскільки семантика іменника в подібному випадку має другорядне значення, тому що іменники позначають предмет оцінювання, а оцінювати можна будь-яке явище навколишньої дійсності.

На нашу думку, іменники не можуть бути позбавлені оцінного значення, на що вказують такі чинники:

1) переважання семантики оцінки у структурі іменника в межах словосполучення (див.: *maternal love*).

2) домінування семантики оцінки у структурі прикметника (див.: *nice woman*).

3) рівноправність компонентів за ступенем появи семантики оцінки (див.: *black coffee, white coffee*).

Проведений аналіз показує, що у словосполученнях вживаються предикати, що позначають концепти конкретної семантики. Як правило, це іменники, що відображають внутрішній світ людини, її повсякденне життя, поведінку, розумову й фізичну діяльність. Така лексика завжди містить сему оцінки у своїй семантичній структурі.

Звернемось до більш докладного аналізу словосполучень, утворених за першою схемою:

(1) “*As the days and weeks passed Brandon felt as if he were forever sliding down a gray sand slope of grief and despair and misery. The crash of shells, the tearing whine of bullets seemed to beat into him misery and despair and grief*” (R. Aldington).

Наведене висловлювання загалом передає пригнічений стан головного персонажу. Змальовується він з допомогою словосполучення *gray sand slope*, до складу якого входить прикметник з негативно-оцінними семами (*gray – of a colour between white and black; dull, clouded, dim; dark, dismal depressing*), а також завдяки тому, що в результаті порушення лексичної сполученості виникають оцінні епітети *gray slope, tearing whine* і метафоричні субстантивні словосполучення *slope of grief, whine of bullets*, що також несуть негативні конотації.

(2) “*The truth was that they remarked that he was a handsome dog*” (Steinbeck J.). Словосполучення *handsome dog* вжито для досягнення позитивної ідентифікації такого об'єкта дійсності, як собака. Створюється вона внаслідок того, що словарна дефініція прикметника *handsome* містить позитивні семи (*good-looking, generous, plentiful*). Зауважимо, що в наведеному висловлюванні оцінка нерозривно пов'язана зі змістовою структурою елемента, що забезпечує основну комунікативну ціль висловлювання, будучи його константною семою.

(3) “*Oh, darling, I have the most wonderful doctor*” (E. Hemingway).

Це висловлювання близьке до наведених вище і лише дещо відрізняється структурно через наявність інтенсифікатора *most*, який посилює й без того високу міру прикметника *wonderful*, роблячи оцінку словосполучення виразнішою стосовно оцінювання об'єкта (професійні якості лікаря). Щодо механізму вираження позитивної оцінки у словосполученні *most wonderful doctor*,

то він ідентичний тому, що простежується в попередніх прикладах.

Наведемо розширену схему **Adj. + Adj. + N** і з'ясуємо її можливості в реалізації оцінки, щоб дійти висновку щодо впливу кількісних змін у словосполученні на якість і сам механізм вираження оцінки [8, с. 35–55].

(4) *“This is Willie Stark, gents. From up at Mason City. Me and Willie was in school together. Yeah, and Willie, he was a bookworm, he was teacher’s pet. Wuzn’t you Willie?” And Allex whickered like a stallion in full appreciation of his own delicious humor*” (R. Warren).

До складу словосполучення *delicious humor* входить прикметник *delicious* з позитивним емоційним компонентом (*very pleasing to the mind, delightful; as, a delicious entertainment*). Іменник *humor* з архисемою «сфера почуттів людини» також має позитивний емоційний складник (*capacity to cause or feel amusement*).

У контексті це словосполучення позитивної семантики одержує прямо протилежне значення «відсутність почуття гумору, брутальність». Словникове значення словосполучення, перетинаючись з контекстуальним, полярним значенням цього ж словосполучення, продукує формально не виражену імпліцитну модальність (ваша брутальність та відсутність почуття гумору очевидні і викликають неповагу до вас), яка репрезентує характеристику епістемічного стану мовця.

(5) *“Looking at him with angry eyes, and the same numb, stupid, half-grinning expression on his face ...”* (J. Jonce).

У семантичній структурі прикметників, що складають атрибутивне словосполучення *angry eyes* та *numb, stupid, half-grinning smile*, є семи, що створюють негативну кваліфікацію концепту висловлювання загалом: (*angry – extremely displeased or resentful; enraged; furious; irritated; vexed; cross; stupid – unintelligent, slow-witted, foolish; grinning – smile broadly showing the teeth; make a forced, unrestrained or stupid smile*). У випадку з *numb* можна також говорити про понятійно-зумовлену оцінку (*numb – deprived of feeling or the power of motion*).

(6) *“... grave thoughtful eyes ... long coltish legs, concentrated unsmiling, dear”* (I. Shaw).

Наведений приклад демонструє вираження позитивної оцінки за допомогою словосполучення *grave thoughtful eyes* (*grave – serious, weighty, important; thoughtful – contemplative, pondering; considerate; kind; careful*). Будь-який з прикметників, що входять до складу розглянутих словосполучень, можна вважати інтенсифікатором, оскільки в разі пропущення одного з них змінюється лише інтенсивність оцінки

стосовно іменника. Механізм же формування останньої не порушується. Посилити, увиразнити оцінку може й наявність соціально-жанрового компонента у смисловій структурі слова, хоча в цьому разі проявляється проста залежність багатства й різноманіття асоціацій, що виникли в читача від складності семантичної структури слова.

Під час дослідження атрибутивних словосполучень привертає увагу той факт, що майже всі прикметники мають у своїй семантичній структурі оцінні семи, що забезпечує появу оцінки у словосполученні загалом.

Словосполучення, побудовані за структурною схемою **N of N**, також беруть активну участь в актуалізації оцінки [7, с. 150–152]. Варто зауважити, що етимологічно ці словосполучення – колишні мовленнєві метафори. Покликані «прикрашати мову», виникнувши як яскраві образи, вони з плином часу втратили образність, перетворившись на мовні «стерті» метафори, фактично кліше. Зараз, уживаючись у нових контекстах, вони можуть отримувати і нову образність, хоча й зовсім іншого характеру.

Ці словосполучення мають невимірно більш важливу для оцінки якість: вони зберегли у семантичній структурі сліди колишніх контекстів свого уживання. Ступінь емоційності таких контекстів неоднакова, але й несуттєва для їх теперішнього вживання [9]. Важливим є узагальнене сприйняття цих словосполучень як:

- а) раніше образних;
- б) книжних;
- в) таких, які викликають, нехай і не завжди, визначені історико-культурні асоціації.

Проведемо більш детальний аналіз словосполучень такого роду:

(7) *“Why, see here, my friend Mr. McMurphy, my psychopathic sidekick, our Miss Ratched is a veritable angel of mercy and why just everyone knows it. She’s unselfish as the wind, toiling thanklessly for the good of all, day after day, five long days a week. That takes heart, my friend, heart”* (K. Kesey).

Висловлювання *angel of mercy* ужито стосовно жорстокої, безсердечної жінки. Біблійні, поетичні асоціації, що пов’язані з прямим значенням словосполучення, вступають у протиріччя з асоціаціями, викликаними його переносним значенням «зла, жорстокосерда жінка», тобто в результаті пейоративного процесу виникає негативний образ.

(8) *“And he thinks all the great generals ought to have been shot, and that Napoleon Bonaparte in particular, the greatest, was a scoundrel, a criminal, a monster for whom language has no adequate name”. Mr. Coyle rejoined, completing young Lechmere’s picture. “He favored you, I see with*

exactly the same pearls of wisdom that he produced for me" (H. James).

Словосполучення *pearls of wisdom* вжите автором для характеристики тих ідей, які він вважає такими, що не містять ніякого сенсу. Аналізоване словосполучення, що має позитивне узальне значення, здобуває в контексті в результаті реверсії знаку оцінки полярне okazionalne значення «нерозумні судження, нісенітниця».

(9) *"He was even more a man of the world than you might first make out. Ulick, his firstborn, was in the training for the same profession"* (H. James).

Цього разу стереотипне словосполучення *a man of the world* вжито для актуалізації прихованої в підтексті асоціації «світська людина – це професія для ледарів» щодо характеристики безпринципних ледарів та гульвіс містера Морина та його сина.

Іноді обидві частини схеми **N of N** можуть розширюватися за рахунок прикметників, перетворюючись на розгорнуті метафори. Ці прикметники виконують, як правило, уточнюючу та інтенсифікуючу функцію, самі по собі не вносячи нічого нового у семантичну структуру словосполучень. Без них оцінка була б, можливо, менш яскравою, але жодною мірою не була б втрачена.

(10) *"He patted Rita's hand, and then added in a rare flight of poetic fancy, "Why, I'm as happy as dead pig in the sunshine"* (Dole J.).

Вживання словосполучення *rare flight of poetic fancy* стосовно порівняння *as happy as dead pig in the sunshine* сприяє створенню негативного значення «ваша обмеженість заслуговує на глузування».

Висновки й перспективи подальших розробок у цьому напрямі. Як свідчить фактичний матеріал, усі оцінні предикати, що беруть активну участь у творенні словосполучень, належать до найбільш вживаних лексичних пластів англійської мови. Оцінка найчастіше актуалізується через словосполучення, структурні схеми яких містять прикметники, що цілком закономірно, оскільки у семантичній структурі ад'єктивів семи оцінності трапляються частіше, ніж у семантичній структурі інших частин мови. Перспективним є дослідження функціонування оцінних словосполучень у публіцистичному та інших типах дискурсу.

Ця публікація створена в межах проекту Erasmus+ Jean Monnet Module EUROPEACE («Журналістика миру та рішень задля євроінтеграції України у воєнний та післявоєнний час»), що фінансується Європейським Союзом. Однак висловлені погляди та думки належать лише автору (авторам) і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні орган, що надає гранти, не можуть нести за них відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. Москва : Наука, 1988. 341 с.
2. Василюк І.М. Сталі словосполучення з аутоантонімічною семантичною структурою в сучасній англійській мові. *Нова філологія*. Запоріжжя : ЗНУ. 2010. Вип. 41. С. 3–11.
3. Виноградов В.В. Избранные труды: Исследования по русской грамматике. Москва : Наука, 1975. 560 с.
4. Жлуктенко Ю.О. Номинативные аспекты словосочетания. *Проблемы варьирования языковых единиц*. Киев : УМКВО, 1990. С. 84–93.
5. Походня С.И. Языковые виды и средства реализации иронии. Київ : Наукова думка, 1989. 128 с.
6. Семенюк І.С., Ящук С.Б. Аполитивні словосполучення в англійській мові. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острог. 2012. С. 297–299.
7. Шалдаісова Г.В. Морфологічні, синтаксичні та семантичні особливості субстантивних словосполучень типу N + N в англійській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2015. № 19. Том 1. С. 150–152.
8. Fillmore Ch.J. The Mechanisms of "Construction Grammar". *Proceedings of the Fourteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 1988. P. 35–55.
9. Langacker R.W. Possession and Possessive Constructions. *Language and the Cognitive Construal of the World*. Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 1995. P. 51–79.

REFERENCES

1. Arutyunova, N.D. (1988). *Tipy yazykovykh znacheniy: Otsenka. Sobytiye. Fakt* [Types of linguistic meanings: Evaluation. Event. Fact]. M.: Nauka, 341 p.
2. Vasylyuk, I.M. (2010). *Stali slovospoluchennya z autoantonimichnoyu semantychnoyu strukturoyu v suchasniy anhliys'kiy movi* [Stable word combinations with an autoantonymous semantic structure in modern English]. *Nova filolohiya*. Zaporizhzhya: ZNU. Vyp. 41. P. 3–11.

3. Vinogradov, V.V. (1975). *Izbrannyye trudy: Issledovaniya po russkoy grammatike* [Selected works: Studies in Russian grammar]. M.: Nauka, 560 p.
4. Zhluktenko, Yu.O. (1990). *Nominativnyye aspekty slovosochetaniya. Problemy var'irovaniya yazykovykh yedynits* [Nominative aspects of phrases. Problems of variation of linguistic units]. Kyiv: UMKVO. P. 84–93.
5. Pokhodnya, S.I. (1989). *Yazykovyye vidy i sredstva realizatsii ironii* [Language types and means of realizing irony]. Kyiv: Naukova dumka, 128 p.
6. Semenyuk, I.S., Yashchuk, S.B. (2012). *Apozytyvni slovospoluchennya v anhliys'kiy movi* [Appositive word combinations in the English language]. *Naukovi zapysky. Seriya "Filolohichna"*. Ostroh. P. 297–299.
7. Shaldaisova, H.V. (2015). *Morfolohichni, syntaktychni ta semantychni osoblyvosti substantyvnykh slovospoluchen' typu N + N v anhliys'kiy movi* [Morphological, syntactic and semantic features of substantive phrases of the type N + N in the English language]. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya "Filolohiya"*. № 19. Tom 1. P. 150–152.
8. Fillmore, Ch.J. (1988). *The Mechanisms of "Construction Grammar"*. *Proceedings of the Fourteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*. P. 35–55.
9. Langacker, R.W. (1995). *Possession and Possessive Constructions*. *Language and the Cognitive Construal of the World*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter. P. 51–79.